

Eulàlia Miralles, Marc Sogues i Pep Valsalobre (eds.)

SOU LO QUE PODEU MOSTRAR QUE HAVEU BEGUT D'AQUESTA FONT

Homenatge al professor
Albert Rossich

editorial afers

RESSENYA A EULÀLIA MIRALLES, MARC SOGUES & PEP VALSALOBRE (EDS.), *SOU LO QUE PODEU MOSTRAR QUE HAVEU BEGUT D'AQUESTA FONT. HOMENATGE AL PROFESSOR ALBERT ROSSICH*, CATARROJA-BARCELONA, AFERS, 2023, 608 pp. ISBN: 978-84-18618-64-2

REVIEW TO EULÀLIA MIRALLES, MARC SOGUES & PEP VALSALOBRE (EDS.), *SOU LO QUE PODEU MOSTRAR QUE HAVEU BEGUT D'AQUESTA FONT. HOMENATGE AL PROFESSOR ALBERT ROSSICH*, CATARROJA-BARCELONA, AFERS, 2023, 608 pp. ISBN: 978-84-18618-64-2

FERNANDO MEDINA I MARTÍNEZ
fermemar@alumni.uv.es

Universitat de València

Sou lo que podeu mostrar que heu begut d'aquesta font és el volum miscel·lani que homenatja Albert Rossich, professor emèrit de la Universitat de Girona i investigador fecund. La publicació, que edita Afers, s'emmarca dins un seguit de publicacions –com ara el número 21 d'aquesta mateixa revista, del juny del 2023– que volen agrair la dedicació del professor Rossich a la docència i veuen la llum amb motiu dels seus 70 anys. A més, els articles són una mostra del mestratge que ha exercit sobre generacions d'investigadors, gràcies a la seua tasca docent, primerament a la Universitat Autònoma de Barcelona i, d'ençà el 1992, a l'Estudi General gironí. Al volum, els editors Eulàlia Miralles, Marc Sogues i Pep Valsalobre, deixebles tots tres de Rossich, han coordinat gairebé una quarantena d'articles que, en certa manera, repassen la trajectòria de recerca de l'homenatjat.

El llibre es divideix en dues seccions després del pròleg signat pels editors. En primer lloc, la miscel·lània d'articles, ordenats alfabèticament, que nosaltres comentarem seguint criteris temàtics. Després, l'apartat que va encapçalat per l'epígraf «En clau personal», i que conté un parell d'apunts biogràfics, de caràcter acadèmic però també íntim. Finalment, una exhaustiva bibliografia de l'homenatge.

El pròleg que enceta el recull fa un breu repàs de la biografia investigadora de Rossich –que s'ampliarà més tard–, de qui els editors hi destaquen dues contribucions fonamentals. D'una banda, la normalització de l'estudi sistemàtic i i en clau positiva de la literatura catalana moderna, fugint de mistificacions i mitificacions que l'havien donada per decadent. I això, mitjançant «l'anàlisi objectiva de les evidències documentals disponibles» (p. 14); evidències que, ben sovint, eren inèdites fins a la descoberta realitzada pel mateix professor. De l'altra, posen en relleu l'esmerç que ha dedicat l'homenatge al llarg de la seua trajectòria a palesar els vincles entre les etapes de la literatura catalana per demostrar-ne «la continuïtat i el desenvolupament de la nostra tradició literària» (p. 14). El mateix pròleg serveix als curadors per destacar «la curiositat, la voluntat i la capacitat crítica» (p. 15) que han mogut els estudis del professor Rossich, i aprofiten per a agrair-li –inspirats en els versos de Vicent Garcia que donen títol al volum– el llegat intel·lectual que els ha fet i per haver-los transmès «la set infinita per continuar bevent de la mateixa font» (p. 16).

El reguitzell d'articles que repassen les parcel·les del coneixement que ha tractat l'homenatge serà classificat ací, atenent les afinitats temàtiques entre ells. Els grups d'articles parlen de (a) literatura i ressonàncies medievals, (b) context social, històric i cultural de l'edat moderna, (c) Francesc Vicent Garcia, (d) Francesc Fontanella, (e) altres autors catalans moderns, (f) traduccions entre els segles XVIII i XIX, (g) la primera contemporaneïtat i (h) la segona contemporaneïtat.

Comencem la nostra recensió amb l'apartat dedicat a la literatura medieval i la seua herència, on trobem l'article d'Antoni Ferrando Francés «Llengua i context cultural en Ausiàs March». El professor Ferrando ens contextualitza políticament, cultural i lingüística la producció literària de March, i repassa les causes que el pogueren motivar al conreu del català com a llengua literària, deixant de banda progressivament els occitanismes propis de la poesia trobadoresca. A més, analitza el paper preeminent que el poeta valencià ocupà en la modernització de la morfologia i el lèxic del català literari que encapçalà i que el caracteritzen entre altres poetes cortesans contemporanis d'arreu de les terres catalanes.

Marinela Garcia Sempere fa un repàs, a «Sant Cugat en els primers textos literaris catalans des del segle XIV al XV», de la fortuna de les reescriptures de la vida i passió del sant. Garcia explica com el relat hagiogràfic es remunta a textos llatins del segle X, que es fixaren en dues versions manuscrites traduïdes al català. L'arribada de la impremta permeté que ambdues branques continuaren difonent-se en forma d'incunables i impresos. Garcia n'edita els més rellevants, els que calen per a acarar les diferències entre els relats del martiri de Sant Cugat.

En «Un fals borgia amb una cobla d'Ausiàs Marc (o de Jaume Roig)» Maria Tolrà presenta l'estudi i l'edició d'un pergami siscentista que es fa passar per original del segle XVI. Recull diferents documents que haurien de servir per a esclarir una presumpta ascendència reial dels Borja, tot usant diversos gèneres documentals, entre ells una cobla falsament atribuïda bé a Ausiàs Marc, bé a Jaume Roig, valent-se de la fama que assoliren, per tal d'enaltir el llinatge ducal.

Passem ara als articles que versen sobre el context social, històric i literari de l'edat moderna. «Onomàstica macarrònica (Girona, segle XVIII)», signat per Francesc Feliu, que s'ubica en un camp d'estudis singular en la trajectòria d'Albert Rossich: el plurilingüisme en la literatura catalana. Feliu examina els mecanismes lingüístics amb què es traduïen al llatí administratiu alguns noms de lloc gironins, així com les interferències del català al llatí. El resultat d'aquestes traduccions podria qualificar-se de *macarrònic* –Ullastret és traduït com *Oculostricto*, Malavella com *Malaveteri*–, si bé l'etimologia fantasiosa és el darrer i més reduït recurs del redactor, que coneixia força bé el llatí i la toponímia local.

Arantxa Llàcer Martorell aporta llum, en «Col·leccionisme i bibliofília en entorns monàstics», a la creació i l'evolució de la *llibreria comuna* del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, a Badalona. El gran nombre de volums que la biblioteca jerònima arribà a acumular a mitjan segle XVII començà a minvar d'ençà del segle XVIII, siga perquè se'ls venien o perquè els els furtaven. Llàcer, tot seguint la pluralitat metodològica de Rossich, destaca que, malgrat l'espoli, les sostraccions –voluntàries o forçades– permeteren que un munt d'exemplars se salvassen de l'incendi fruit de la desamortització de 1835.

En «La construcció de la imatge de poder de Margarida de Cambout, comtessa d'Harcourt (amb un excurs gironí)», Eulàlia Miralles relata l'arribada de la consort del lloctinent del Principat durant els anys centrals de la guerra dels Segadors, Enric de Lorena, a partir de textos coetanis. Segons explica Miralles, la propaganda que s'activa en territori català arran de l'estada de Margarida de Cambout no té parangó: festes, balls, saraus, tornejos, etc. Plecs solts de tota mena se'n fan ressò per tal de projectar la imatge d'una virreina amb poder que pot influir en el decurs del conflicte.

En «Barcelona, escenari d'una festa política. Autores i xarxes de sociabilitat en un certamen poètic de 1656» trobarem una relació circumstanciada d'algunes de les dones que hi participaren, en un context marcat per l'exili d'una part important del panorama literari català. Verònica Zaragoza Gómez ens situa en el context social i polític de la postguerra i assenyala que el certamen, dedicat a la devoció a la Inmaculada Concepció, «contribuïa a la projecció de la ideologia del poder reial» (572), establert després de la capitulació de la capital.

Enric Querol Coll, per la seua banda, analitza en «Cenacles poètics barrocs a les Terres de l'Ebre, Els Ports i el Maestrat» els diferents cercles literaris que es conformaren als territoris de la diòcesi de Tortosa durant el Barroc. L'eclecticisme literari i lingüístic caracteritzava aquests aplecs, on es reunien literats de tota talla i fortuna a diferents punts de les comarques centrals de la Corona.

Un gruix important d'articles se centren en un dels autors més brillants de la literatura catalana moderna, que Albert Rossich ha estudiat amb particular profusió: Francesc Vicent Garcia. Francesc Massip ens presenta perfil teatral del literat tortosí amb un paper titulat «Recapitulant sobre la *Comèdia de Santa Bàrbara*», una peça còmica hagiogràfica de què ens esclareix els elements que exemplifiquen l'estètica artificiosa del teatre barroc.

En canvi, Josep Bargalló Valls en «El combat de la dama que es pentina. Les capes d'un palimpsest» ens presenta el vessant poètic del rector de Vallfogona, a través de l'anàlisi exhaustiva del sonet de Garcia i el sistema d'hipertextos que en sorgiren al llarg dels segles xx i xxi.

Els investigadors Enric Plat i Pep Vila dibuixen en «Victor Aragon, introductor i traductor de F. Vicent Garcia» la biografia de l'erudit rossellonès huitcentista que feu conèixer a la societat francesa la figura i l'obra de Vicent Garcia. A l'article s'editen les traduccions al francès de quatre dels sonets que Aragon publicà l'any 1880.

En «*Diuen que és mort lo Interés*, sàtira utòpica de Francesc Vicent Garcia», F. Xavier Vall i Solaz estudia fil per randa aquest poema de Garcia i les connexions intertextuals que s'hi amaguen. La composició, d'extensió gens menyspreable, representa el soterrament de l'interès en una societat, la barroca, on es contraposen l'idealisme i el desencany.

Dels estudis sobre Francesc Vicent Garcia passem als que se centren en la figura de Francesc Fontanella, començant per «A propòsit de les fonts (poc devotes) d'un romanç mongívol de Francesc Fontanella», signat per Marc Sogues Marco. L'article exposa el context històric i literari del romanç «Oiu, senyores devotes», un dels més reproduïts de l'autor. Al poema, Fontanella reproduceix el tòpic del galant de monges amb el seu característic estil juganer.

Marta Castaño Trias, en «Maria Teresa Ham: *la xifra de mos sospirs*», presenta els resultats de la seua cerca minuciosa de la identitat real de la destinatària dels poemes que Fontanella dedicava a Gileta. Malgrat l'exhaustivitat de la investigació, no s'ha pogut determinar qui era la dona per qui sospirava el poeta.

«Taulas, arenes i ombres dissipades. Notes al sonet *Faro brillant, estela vencedora* de Francesc Fontanella» para atenció a, precisament, un dels poemes que Fontanella dedica a la ignota Maria Teresa Ham. Jaume Coll Mariné estableix, a partir d'aquest sonet, múltiples vincles entre el poeta català i altres grans figures de la literatura occidental: Horaci, Petrarca, Góngora, etc. i el mateix Fontanella (com a dramaturg) s'imbriquen en els catorze versos fontanellans.

Quant als altres autors del barroc català, Vicent Josep Escartí presenta «La poesia en català del valencià Josep Vicent Ortí i Major (1673-1748)», que inclou una revisió de la fructífera nissaga Ortí, de rellevant sensibilitat lingüística, i un inventari de les obres en català de Josep Vicent Ortí i Major; pàgines que va produir, sobretot, després de la guerra de Successió.

Gaston Gilabert, al seu torn, escriu en «Fidelitat i transgressió en la reescriptura catalana de *Vida y muerte de san Cayetano*» sobre les correspondències entre aquesta comèdia hagiogràfica en castellà i la seua homòloga catalana, *Comèdia famosa del gloriós sant Caietano*, del mallorquí Albert Borguny i Castelló, que en tradueix algunes parts, però també en crea d'originals.

En «*Lo capità Moradell, que à Marte ha robat lo cor y a Minerva la mollera: notes per a un perfil literari de Vicenç Miquel Moradell Ropit (1584-1625)*», Mercè Gras Casanova ressegueix la vida del poeta i soldat barceloní, coetani de Vicent Garcia. L'afecció a les lletres i a les armes el distancià de la seua família, de qui havia heretat el fervor religiós que marca part les seues obres.

L'aportació de Josep Massot i Muntaner, «Entorn de la *Descripció de la muntanya i santuari de Montserrat*, d'Agustí Eura», tanca el cicle d'autors catalans moderns. Massot examina ena quest treball els versos que Eura dedicà a la muntanya i al monestir de Montserrat, i els confronta minuciosament amb altres expressions literàries modernes al voltant del conjunt monàstic i geològic.

Com ja s'ha esmentat, una de les temàtiques que més ha ocupat la tasca investigadora d'Albert Rossich ha estat el plurilingüisme en la literatura i, paral·lelament i alhora, les traduccions literàries. A la miscel·lània trobem alguns estudis que hi fan referència, com ara el de Maria Paredes Baulida, «*Instruccions útils amb ficcions ingenioses. Notes sobre la traducció de les Faules de Fedre d'Antoni Febrer i Cardona (1808)*». L'article exposa les finalitats didàctiques i alligadorades de la traducció del maonès, adreçada als infants i joves, als qui calia inculcar les virtuts que s'hi exemplifiquen i, alhora, formar en l'ús del català literari.

En el mateix àmbit geogràfic se situa «La traducció menorquina setcentista de *Les Plaideurs* de Jean Racine», de Josefina Salord Ripoll, que rastreja els mecanismes que va seguir el traductor anònim de *Los pledejadors*, la primera traducció teatral ubicada a Menorca. L'elevada qualitat lingüística i el treball d'adaptació contextual testimonieja el viu panorama teatral de l'illa al segle XVIII.

Maria Rosa Serra Milà ofereix una biografia d'«Anton Francesc Puig i Gelabert, traductor, i autor de la *Bilingüe obsequiosa consonància*», qui destacà com a traductor i prologuista d'obres jurídiques especialitzades. A més, va compondre una relació en dècimes en castellà i català d'unes festes celebrades a Barcelona l'any 1783 amb motiu del naixement dels bessons del futur Carles IV i la fi de la guerra amb Anglaterra.

Per acabar aquesta secció, assenyalem que August Bover i Font fa una breu anotació «Sobre fra Josep Montserrat, autor del manuscrit 57 de la biblioteca de la Universitat de Barcelona», frare llec que l'any 1774 feu una traducció de la novel·la cincentista *Spill de la vida religiosa*, a partir d'una altra traducció al castellà.

Quant als articles relatius a assumptes literaris i culturals de l'edat contemporània, al volum trobem contribucions que s'ocupen del segle XIX i també d'altres que es refereixen al Nou-cents. Primerament exposarem el de temàtica decimonònica, per a després glossar els referits al segle XX.

Josep M. Domingo presenta en «Cultura mediàtica i canvi literari. Sobre *La vida d'una dona*, de Mrs. Wool» la gènesi i fortuna de l'àlbum litogràfic que narra la història d'una jove barcelonina, Elvira, que va gaudir d'una ampla difusió en el darrer terç huitcentista.

En l'article «Hacia una bibliografía escatológica. *Los Perfumes de Barcelona* (c. 1840-1886)», Jean-Louis Guereña refereix les diverses edicions de l'obra de temàtica escatològica atribuïda a José Somoza y Muñoz (1781-1852).

Ramon Pinyol Torrents revisa en «Verdaguer i Mistral, autors d'himnes carlins» les connexions entre el carlisme i els poetes Jacint Verdaguer i Frederic Mistral, que compongueren sengles poemes per a la causa carlista; amb el temps, però, els refusaren.

En «L'amor (im)possible entre Constantí Llombart i Manuela Agnès Rausell (1883-1886)», Rafael Roca presenta la breu però intensa relació entre els lletraferits i les translacions d'aquesta amistança en l'obra literària de Llombart.

Gabriel Sansano edita en «Un testimoni del teatre menestral del primer terç del segle XIX» una peça teatral desconeguda fins ara, titulada *Lo sabater del cop calent*. Sansano prova de resseguir la gènesi del manuscrit, apuntant-ne un possible autor mataroní, i presenta l'edició filològica íntegra de l'entremès huitcentista.

En «Consideracions al voltant de la caricatura política en les capses de llumins i la seva difusió iconogràfica a l'Espanya del segle XIX», Albert Domènech i Alberdi sintetitza la història de la producció, el disseny, la distribució i el col·leccionisme de les capses de mistos –o *filoluminisme*, afició que conrea l'homenatjat– al llarg de la primera contemporaneïtat.

El darrer bloc temàtic el conformen els articles centrats en la literatura i cultura del segle XX, i l'enceta l'aportació de Josep Armangué i Herrero: «Enric Granados, Apel·les Mestres i les tertúlies de Carles Pellicer (1905)». En aquest treball ressalten les obres que permeten rastrejar els vincles artístics i personals entre els tres creadors: poesies, partitures, quadres... que en palesen les trobades artístiques i intel·lectuals d'ambient modernista.

Narcís Garolera («Vint-i-una canonades pel primer llibre de Josep Carner») i Joan Ramon Veny-Mesquida («Josep Carner: una poètica del reble?») ofereixen dues perspectives al voltant del «príncep dels poetes». Garolera edita el text de la primera crítica que rebé l'*opera prima* lírica de Carner –*Llibre dels poetes* (1904)–, que signà Andrés González-Blanco a la revista cultural *Nuestro Tiempo*. Veny-Mesquida, al seu torn, revisa amb profunditat el concepte *reble*, tradicionalment aplicat a les paraules o síl·labes que clouen un vers per mor de mètrica i no d'expressió. L'autor anima a llegir els rebles de Carner no amb un sentit negatiu, com a afegitons, sinó considerant-los una tria intencionada del poeta, com a recursos expressius.

Per la seua banda, en «La passió de l'art segons Damià Huguet», Joan Mas i Vives ens presenta els trets principals de la concepció artística del poeta i artista campaner: la creació d'una llengua

literària pròpia, la construcció de personatges paradigmàtics i col·lectius i la plasticitat dels elements que conformen el paisatge mediterrani.

Josep Murgades s'endinsa en el concepte lingüístic i retòric de la *catàfora* en «Ocurrències catafòriques de les lletres catalanes», per a després exemplificar a través de la literatura catalana aquesta figura que es caracteritza per, en arribar al final d'un text, provocar una sobtada que fa que el lector haja de tornar a llegir el fragment precedent amb ulls nous.

En «Una primícia en dos temps. La prosa rossellonesa, de Casaponce a Pons», August Rafanell presenta una panoràmica de la narrativa ubicada a la Catalunya del Nord durant el segle xx. Les desavinences amb el model lingüístic fabrià suscitava cert enrenou a l'hora d'editar al circuit peninsular la prosa que provenia del Rosselló, que Rafanell il·lustra amb els reculls de rondalles dels nordcatalans mossèn Esteve Casaponce i de Joan Sebastià Pons.

Mariàngela Vilallonga, en «De les antologies als itineraris literaris: *Aplech, Garba, Antologia catalana*», traça les característiques principals de quatre antologies de prosa catalana del primer terç del segle xx, tot parant atenció als paisatges on s'ubiquen les narracions.

I, finalment, en l'estudi «Transgressió i erotisme en la literatura catalana del segle xx», Jordi Cornellà-Detrell destria, dels títols catalans publicats al llarg de la centúria, aquells que generaren qualche polèmica per representar-hi la sexualitat, l'erotisme o el plaer carnal. Cornellà-Detrell addueix que, perquè un circuit literari es permeta avalotar-se per un llibre, han d'intervenir-hi suficients agents que en palesen la vivor.

El volum es tanca amb sengles aportacions de Josep M. Fonalleras i Pep Valsalobre que figuren sota l'epígraf «En clau personal». Els escrits, redactats acuradament i farcits d'estima cap a l'homenatjat, completen la biografia que s'havia albirat al pròleg amb anècdotes i episodis compartits que resulten, en part, una crònica de la dignificació dels estudis sobre la literatura catalana moderna mitjançant el treball incessant dels seus protagonistes, encapçalats i encoratjats per Albert Rossich. La bibliografia que clou el llibre esbossa el retrat del Rossich filòleg i mestre de filòlegs que ha inspirat el volum que l'homenatja.

Tant de bo aquesta recensió reta homenatge tant al professor Rossich com als autors i autores dels articles que l'han honorat –i tants altres, que eixamplen en totes direccions els estudis sobre la llengua i literatura catalanes, i que, seguint els versos del rector, «per los forasters serviu de pont / i per los naturals serviu de llum».